

در مکتب رمضان؛ مروری بر رهنمودهای مقام معظم رهبری

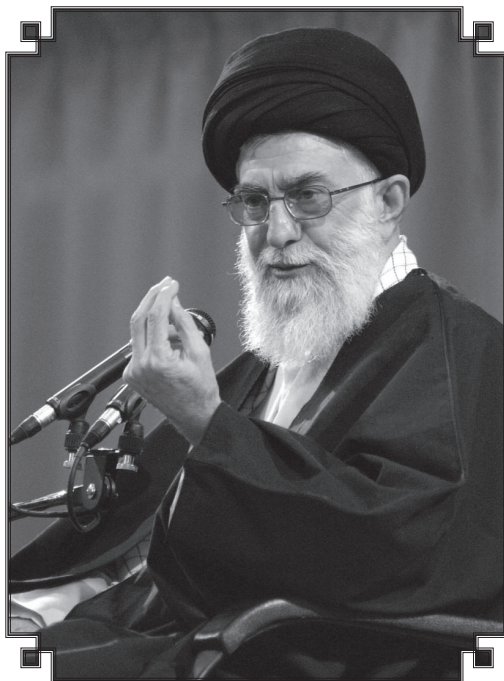
محمدابراهیم ساورسغلی^۱

مقدمه

انسان مؤمن باید پیش از فرارسیدن ماه مبارک رمضان، خود را برای ضیافتی که از سوی رب العالمین ترتیب داده شده است، آماده و مهیا کند. تا به اصلی‌ترین مأموریت خود که اصلاح نفس است، عمل نماید. امام خمینی (ره) آن عارف واصل دائماً به همه ما توصیه می‌فرمود: شما در این چند روزی که به ماه مبارک رمضان مانده به فکر باشید، خود را اصلاح کرده، توجه به حق تعالی پیدا کنید. اگر خدای نخواستگانهی مرتکب شده‌اید، قبل از ورود به ماه مبارک رمضان توبه نمایید. زبان را به مناجات حق تعالی عادت دهید، مبادا در ماه مبارک رمضان از شما غیبتی، تهمتی و خلاصه گناهی سر بزند که در محضر ربوبی با نعم الهی و در مهمان‌سرای باری تعالی آلوده به معاصی باشید. شما در این ماه شریف به ضیافت حق تعالی دعوت شده‌اید: «دعیتم فیه الی ضیافة الله»، خود را برای مهمانی باشکوه حضرت حق آماده سازید. لاقلاً به آداب صوری و ظاهری روزه پایبند باشید، معنای روزه فقط خودداری و امساک از خوردن و آشامیدن نمی‌باشد. از معاصی هم باید خودداری کرد. همان‌طور که شکم را از خوردن و آشامیدن نگه می‌دارید، چشم و گوش و زبان را هم از معاصی باز دارید. اگر با پایان یافتن ماه مبارک رمضان در اعمال و کردار شما هیچ‌گونه تغییری پدید نیامد و راه و روش شما با قبل از ماه صیام فرقی نکرد، معلوم می‌شود روزه‌ای که از شما خواسته‌اند، محقق نشده است (۱).

برای رسیدن به این مرحله از معنویت، شرط اصلی کسب فیض از محضر عالمان و

۱- کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه تهران

رهبران معنوی است، زیرا عالمان ربانی و رهبران معنوی چلچراغهای پرفروغی هستند که در هر عصری در آسمان علم و عمل می‌درخشند و با کسب نور و گرما از خورشید رسالت و امامت بر زمینیان تجلی می‌کنند و آنان را به سوی منابع نور رهنمون می‌سازند، از جمله این شخصیتها مقام معظم رهبری است که در طول دوران انقلاب به ویژه دوران رهبری، همواره در مناسبتهای معنوی بالاخص ماه مبارک رمضان رهنمودهای ارزشمندی را برای بهره‌گیری از فرصتهای این ماه مطرح فرموده‌اند، با توجه به این‌که تنوع محورهای رهنمودها و حجم مطالب آنها بسیار فراوان است، به ناچار بخش از آن را تقدیم عزیزان می‌کنیم.

۱. فضیلت و عظمت ماه مبارک رمضان

ماه مبارک رمضان، در حقیقت عید بزرگی برای مسلمانان است، چون ماه ضیافت الهی است، (۲) ماه لیلۃ القدر است. درهای آسمان در ماه رمضان گشوده است، یعنی؛ رابطه قلبی انسان با خدا در این ماه آسان‌تر از همیشه است (۳).

در این ماه، هر کار نیکی بکنید، هر سخن حقی بگویید، هر کلمه‌ای را به کسی که محتاج

تعلیم است، تعلیم دهید، هر کلمه‌ای که برای خدا فراگیرید و در راه خدا به کار شما بیاید، هر رکعت نماز، هر آیه قرآن، هر ساعت گذراندن با دهان روزه و هر اجتناب از گناهی، بارزش است. دروغی نگویید و غیبتی نکنید که زمینه برای دروغ و غیبت مقتضی است. شما اجتناب و امتناع کنید. هر عمل حسنه‌ای که انجام دهید، احسان، اطعام و کمک به کسی، احوال‌پرسی از مستحقی، اقدامی برای مردم محروم، اقدامی برای جامعه اسلامی، کاری برای پیشرفت زندگی مردم؛ همه اینها عبادت است (۴).

پذیرایی خداوند از بندگان خود در این ماه - که یک پذیرایی معنوی است - عبارت است از گشودن درهای رحمت و مغفرت و مضاعف کردن اجر و ثواب اعمال خیری که بندگان در این ماه انجام می‌دهند (۵). ماه رمضان فرصت بسیار استثنایی و بزرگی است که به لطف خدای متعال این فرصت به ما داده شد که بتوانیم در این ماه مبارک بر سر سفره ضیافت الهی حاضر بشویم. این فرصت استثنایی در طول سال نظیر ندارد (۶). امام سجاده (ع) در خطبه‌ای فرمود: «شهر الطهور و شهر التمیص»؛ «رمضان، ماه پاک شدن و طهارت قلب و ماه مغفرت است» (۷). رحمت الهی در ماه رمضان، ناشی از حسناتی است که شما در این ماه مبارک توفیق آن را پیدا می‌کنید (۸). یعنی به برکت روزه و توجه و خشوعی که لازمه روزه است، فرصت و توفیق کار نیک برای انسان وجود دارد. البته فرصت به معنای تحقق آنچه انسان از آن فرصت جستجو می‌کند، نیست؛ اراده و دنبال‌گیری و خواست و حرکت ما را لازم دارد. در هر حال این فرصت وجود دارد و ما می‌توانیم از آن بهره ببریم و استفاده کنیم (۹).

۲. چگونه ماه رمضان یک فرصت محسوب می‌شود؟

مسئله اساسی در باب ماه رمضان، این است که بشر - که در میان انواع عوامل و موجبات غفلت از خدا و از راه او، محاصره شده و انگیزه‌های گوناگون، او را به سمت پایین و تنزل و سقوط می‌کشاند - فرصتی پیدا کند که در آن بتواند روح را - که روح انسان و باطن بشر، به عروج و اعتلا تمایل دارد - به سمت عروج و اعتلا سوق دهد و به خدا تقرّب جوید و به اخلاق الهی، تخلّق پیدا کند. ماه رمضان، چنین فرصتی است (۱۰).

ما در طول سال و در مسیر طولانی حرکت خودمان در چالش با هواهای نفسانی، با

گناهان، با فضاهاى تاریكى كه خودمان به دست خودمان به وجود مى‌آوریم، با مشكلاتى مواجه مى‌شویم. گاهى انسان برای اینکه حال دعا پیدا کند، مشکل دارد؛ گاهى برای اینکه قطره اشكى بفشانند، مشکل دارد؛ چون راه دشوار است، به وسیله خلافتها و گناههای خود احاطه مى‌شویم؛ اما قطعه ماه رمضان، آن قطعه‌ای است كه حرکت در آن قطعه آسان است؛ مثل این است كه در این راه دشواری كه مى‌خواهید به محلی یا به شهری برسید، گاهى مجبورید پیاده راه را طی کنید؛ گاهى مجبورید از آب بگذرید؛ گاهى مجبورید از باتلاق بگذرید؛ يك جا هم مى‌رسید به فرودگاهی كه هواپیمای مجهزی آماده است تا شما را بی‌دردسر و با خیال راحت و پس از طی مسیر طولانی به مقصد برساند. آغاز ماه رمضان، رسیدن به همین فرودگاه است. خدای متعال راه را در ماه رمضان هموار کرده است و فضا را در ماه رمضان، فضای خالی از معارض قرار داده است. این روزه‌ای كه شما مى‌گیرید، نفس و هواهای نفسانی را به زنجیر مى‌كشد؛ این عبادتها، این دعاها، این خشوعها، این ذكرها و این لیلة القدر همان وسایل همواری است كه شما را فرسنگها جلو مى‌برد؛ راهی را كه در طول سال و در ماههای دیگر گاهى يك متر يك متر باید طی كنیم، مى‌توانیم اگر همّت كنیم و اگر خودمان را برسانیم، در ماه رمضان این راه را فرسنگ فرسنگ طی كنیم؛ بنابراین است كه شما مى‌بینید اولیای خدا از مژده رسیدن ماه رمضان خرسند مى‌شدند و از فراق ماه رمضان اشكهایشان سرازیر مى‌شد (۱۱). ماه رمضان در هر سال، قطعه‌ای از بهشت است كه خدا در جهنم سوزان دنیای مادی ما، آن را وارد مى‌كند و به ما فرصت مى‌دهد كه خودمان را بر سر این سفره الهی در این ماه، وارد بهشت كنیم. بعضی همان سی روز را وارد بهشت مى‌شوند. بعضی به برکت آن سی روز، همه سال را و بعضی همه عمر را. بعضی هم از کنار آن، غافل عبور مى‌کنند كه مایه تأسف و خسران است. حالا برای خودشان كه هیچ، هر كس كه ببیند این موجود انسانی، با این همه استعداد و توانایی عروج و تكامل، از چنین سفره با عظمتی استفاده نكند، حق دارد كه متأسف شود (۱۲).

این نوافل سی و چهار ركعتی كه برای نمازهای روز و شب وارد شده است، بسیار باارزش است. ماه رمضان فرصت خوبی است. ما غالباً اهل نوافل نیستیم. ولی ماه رمضان كه مى‌شود، چه مانعی دارد؟ کدام كار با دهان روزه، بهتر از نماز خواندن؟ چهار ركعت

نماز ظهر است، قبل از این چهار رکعت، هشت رکعت نافله دارد؛ چهار دو رکعتی. چهار رکعت نماز عصر است و قبل از این چهار رکعت، هشت رکعت نافله نماز عصر است. این نوافل را بخوانید. همچنین نوافل مغرب را که از اینها مهم‌تر است؛ و نیز نوافل شب که یازده رکعت است. همچنین نافله صبح که دو رکعت است. کسانی هستند که در ایام معمولی سال، برایشان مشکل است پیش از اذان صبح برای نماز شب بیدار شوند، ولی در این شبها، به طور قهری و طبیعی بیدار می‌شوند. این یک توفیق الهی است. چرا از این توفیق استفاده نکنیم؟ ان شاء الله فرصتهای ماه رمضان را مغتنم بشمارید (۱۳).

۳. «ضیافت الهی» چیست؟

پذیرایی خداوند از بندگان خود در این ماه یک پذیرایی معنوی است (۱۴). این، چیز کمی نیست که رسول اکرم (ص) ماه رمضان را، ماه ضیافت الهی به حساب بیاورند. در این ماه فقط مؤمنین و کسانی که اهل ورود در این ضیافت هستند، بر سر سفره پروردگار منان و کریم می‌نشینند. این، غیر از سفره عام کرم الهی است که همه انسانها، بلکه همه موجودات عالم از آن بهره‌مند هستند؛ این سفره خواص و ضیافت خاصان پروردگار است (۱۵). روزه ماه رمضان هم یکی از مواد همین ضیافت عظیم الهی است، که مایه تصفیه روح انسان و ایجاد زمینه طهارت قلبی روزه‌دار است (۱۶). روزه یکی از مائده‌های الهی است. چنان که قرآن هم، در این ضیافت عظیم، یکی دیگر از مائده‌های الهی محسوب می‌شود. از این مائده‌ها، هرچه بیشتر استفاده کنید، بنیه معنوی‌تان قوی‌تر خواهد شد و خواهید توانست بارهای سنگین حرکت به سمت کمال و تعالی را راحت‌تر بکشید. آنگاه خوشبختی به شما نزدیک‌تر خواهد شد (۱۷).

۴. آثار روزه داری

در حدیث صحیح معتبر از پیغمبر اکرم (ص) این است: «الصَّوْمُ جَنَّةٌ مِنَ النَّارِ»؛ «روزه، سپر آتش است». از طرق اهل سنت هم همین مضمون با الفاظ مختلف نقل شده است؛ از جمله این لفظ: «الصَّيَّامُ جَنَّةُ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا يَقِي أَحَدَكُمْ سِلَاحُهُ فِي الدُّنْيَا»؛ «همچنان که شما در دنیا با سلاح و وسیله دفاعی خودتان از خود دفاع می‌کنید، در آخرت هم به وسیله روزه از خودتان در مقابل تعرض آتش دوزخ دفاع می‌کنید». خصوصیت روزه

چيست که تعبير «جَنَّةٌ مِنَ النَّارِ» درباره آن بيان شده است؟ خصوصيت روزه عبارت است از كَفِّ نَفْس. روزه، مظهر كَفِّ نَفْس است؛ «و نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى». مظهر صبر در مقابل گناه و غلبه مشتتهيات، روزه است. بنابراین در روايات، ذیل آیه شریفه «وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»، صبر را به روزه تعبير کرده‌اند. روزه، مظهر گذشت از خواسته‌ها است. اگرچه زمان روزه محدود است - چند ساعت در روز، آن هم چند روز در سال - لیکن به صورت نمادین، یک حرکت اساسی برای انسان است. چرا؟ چون هواهای نفسانی و هوسها و مشتتهيات و خواستههای نفس، همان مسیری است که انسان را به گناه می‌رساند. این‌طور نيست که مشتتهيات نفسانی با گناه ملازم و از یکدیگر اجتناب‌ناپذیر باشند؛ نه، بعضی از مشتتهيات نفسانی هم حلال است. اما اینکه انسان دهنه نفس را بردارد، نفس خود را بی‌مهار و بی‌دهنه رها کند و اسیر مشتتهيات آن شود، همان چیزی است که امیرالمؤمنین (ع) در نهج‌البلاغه فرمودند: «حَمَلْ عَلَيْهَا أَهْلَهَا»؛ او را روی اسب سرکشی انداخته‌اند که دهنه آن دست این شخص نيست و اسب سرکش هم او را می‌برد به پرتگاه پرتاب می‌کند. هوای نفسانی انسان را به سمت گناهان می‌کشد. گناهان، صورت مُلکی عذاب الهی هستند؛ صورت دنیایی عذاب الهی هم همین گناهان هستند (۱۸).

۵. دستاورد و محصول واقعی ماه مبارک رمضان

ماه رمضان فرصتی برای رعایت بیشتر تقوا است. چرا؟ چون ماه رمضان، ماه كَفِّ نَفْس و خویشتن‌داری است. حداقل آن، خویشتن‌داری از خوردن و آشامیدن و لذايد جسمانی است؛ اما حداکثر آن، خویشتن‌داری از گناهان و خطاهای اخلاقی و رفتاری است؛ آن هم در معنای صوم و وظایف ماه صیام هست و ما را به آن وادار و تحریض کرده‌اند. اگر روزه بگیریم، این خویشتن‌داری‌ای که در این ماه تمرین می‌کنیم، ما را به همان تقوا و مراقبت نزدیک می‌کند؛ چون از خود مراقبت می‌کنیم تا از صراط مستقیم تخطی نکنیم. این خویشتن‌داری هم تمرین همین مراقبت است؛ یعنی تخطی نکردن. وظیفه ما در فضای ماه مبارک رمضان این است (۱۹).

محصول ماه رمضان، تقواست؛ به خود پرداختن، به خود رسیدن و ذخیره تقوا را برای خود فراهم کردن؛ «لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ». ماه رمضان در ما ذخیره تقوا ایجاد می‌کند. این تقوا

هم خود وسیله‌ای برای منازل عالی‌تر است. تقوا مرکبی است که می‌تواند ما را به آن منازل عالی برساند: «وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (۲۰)؛ «وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» (۲۱)؛ «وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمَ اللَّهُ» (۲۲). علم و هدایت و رحمت الهی بر اثر تقوا از سوی خداوند به انسان عطا می‌شود. از همه بالاتر، فلاح است. فلاح و رستگاری بر اثر تقوا به دست می‌آید. عزیزان من! این ذخیره تقوا را که در ماه رمضان به دست آورديم - اگر ان شاء الله به دست آورده باشیم - اگر بر سر سفره زیارت الهی درنگ کرده باشیم و از آن بهره برده باشیم، باید حفظ کنیم؛ این محصول بسیار ارزشمندی است؛ مثل آن کشاورزی که زحمات خود را می‌کشد، محصول گندم خود را می‌چیند، بعد آن را در یک سیلوی مطمئنی به دست امینی می‌سپارد تا در طول سال بتواند از آن استفاده کند. این آذوقه طول سال ماست. در طول سال، این آذوقه تهدید می‌شود: وسوسه‌ها هست، زرق و برقها هست، شهوات و هواهای نفسانی هست و گناهان؛ اینها همه آفت این ذخیره ارزشمند هستند. از این ذخیره برای مقابله با آن آفتها استفاده کنید و این ذخیره را حفظ کنید (۲۳).

ماه رمضان، ماه گشودن درهای رحمت و مغفرت، این ماه، ماه ضیافت الهی است. خدای متعال استغفار را در این ماه بیش از دیگر ایام سال مورد لطف و عنایت خود قرار می‌دهد. بنابراین در یک روایت وارد شده است که «فمن لم یغفر له فی رمضان ففی ای شهر یغفر له»؛ اگر کسی در ماه رمضان - که درهای رحمت و مغفرت الهی به روی انسانها گشوده است - نتواند به مغفرت و رحمت الهی دست پیدا کند، پس کی چنین توفیقی نصیب او خواهد شد؟ (۲۴).

۶. چگونه وارد ماه مبارک شویم؟

باید مراقبت کنیم. باید در طول یازده ماه قبل از ماه رمضان، خود را آماده کنیم. اگر با آمادگی لازم، وارد ماه رمضان شویم، از ضیافت الهی بهره بیشتری خواهیم برد و برای سال آینده، یک درجه و یک سطح و یک کلاس بالاتر خواهیم رفت. آن وقت، هم در نفس و قلب خود و هم در محیط زندگی اجتماعی، آنچه شما را خشنود و راضی می‌کند، مشاهده خواهید کرد. اساس برنامه تربیتی و همه برنامه‌های زندگی در اسلام، همین موارد است. هرکس باید واعظ خود باشد، خود را مراقبت کند، از تخطی خود مانع شود، امر به

معروف و نهی از منکر هم بکند که آن امر خود به معروف و نهی خود از منکر و موعظه کردن خود، بر امر و نهی و موعظه دیگران مقدم است. این، همان تقوای الهی است که از ما خواسته‌اند. تقوا را مراقبت کنیم و به یکدیگر توصیه نماییم. من هم به شما برادران و خواهران توصیه می‌کنم که تقوای الهی را فراموش نکنید. بزرگ‌ترین محصول ماه رمضان، تقواست. آنچه را به دست آورده‌اید، حفظ کنید و برای سالهای آینده و ان شاء الله تا آخر عمر، افزایش دهید (۲۵).

۷. درسهای مهم ماه مبارک رمضان

در ماه رمضان، دستور و اراده الهی این است که انسان مؤمن، با همه استعداد خود، با توان کامل، در راه تکامل، در راه خودسازی، در راه ترقی و عروج، حرکت شتابانی انجام دهد. هدف از ماه رمضان این است. همین است که انسان مؤمن این فرصت را پیدا کند که در این ماه، خود را شستشویی دهد و تطهیر کند. انسان دچار سهو و نسیان است؛ دچار گرفتاری است؛ دچار غفلت است؛ گناه می‌کند؛ از خدا دور می‌شود؛ از هدف خلقت خود دور می‌افتد. باید به انسان مؤمن و پرهیزکار فرصتی داد که بتواند آن عقب‌ماندگیها را جبران کند. این فرصت در بهترین فصلش، ماه رمضان است (۲۶).

به برکت ماه رمضان، برای مسلمان فرصتی پیش می‌آید که باید از آن در جهت تقویت حیات معنوی و نشاط مادی خود استفاده کند. یکی از درسهای بزرگ ماه رمضان که در خلال دعا و روزه و تلاوت قرآن در این ماه باید آن را فرا بگیریم و استفاده کنیم، این است که با چشیدن گرسنگی و تشنگی، به فکر گرسنگان و محرومان و فقرا بیفتیم. در دعای روزهای ماه رمضان می‌گوییم: «اللهم اغن كل فقير. اللهم اشبع كل جائع. اللهم اكس كل عربان». این دعا فقط برای خواندن نیست؛ برای این است که همه خود را برای مبارزه با فقر و مجاهدت در راه ستردن غبار محرومیت از چهره محرومان و مستضعفان موظف بدانند. این مبارزه، یک وظیفه همگانی است. در ماه رمضان، به برکت روزه، طعم گرسنگی و تشنگی و نرسیدن به آنچه اشتهای نفس انسان است را درک کردیم و چشیدیم. این باید ما را به احساس مسؤولیتی که اسلام در قبال مسئله مهم فقر و فقیر از یکایک مسلمانان خواسته است و بر دوش آنان وظیفه نهاده است، نزدیک کند (۲۷).

بزرگ‌ترین درس ماه رمضان بزرگ‌ترین درس ماه رمضان، خودسازی است. اولین و مهم‌ترین قدم خودسازی هم این است که انسان به خود و به اخلاق و رفتار خود با نظر انتقادی نگاه کند؛ عیوب خود را با روشنی و دقت ببیند و سعی در برطرف کردن آنها داشته باشد. این از عهده خود ما برمی‌آید و این تکلیفی بر دوش ماست (۲۸).

ما همان ماده خام هستیم که اگر روی خودمان کار کردیم و توانستیم این ماده خام را به شکل‌های برتر تبدیل کنیم، آن کار لازم در زندگی را انجام داده‌ایم. هدف حیات همین است. وای به حال کسانی که روی خودشان از لحاظ علم و عمل کاری نکنند و همان‌طور که وارد دنیا شدند، به اضافه پوسیدگیها و ضایعات و خرابیها و فسادها که در طول زندگی برای انسان پیش می‌آید، از این دنیا بروند. مؤمن باید به طور دائم روی خودش کار کند؛ به طور دائم. نه اینکه خیال کنید «به طور دائم» زیادی است یا نمی‌شود؛ نه. هم می‌شود، هم زیادی نیست. اگر کسی مراقب خود باشد؛ مواظب باشد کارهای ممنوع و کارهایی را که خلاف است انجام ندهد و راه خدا را با جدیت ببیماید، موفق می‌شود. این، همان خودسازی دائمی است و برنامه اسلام، متناسب با همین خودسازی به طور دائم است. این نماز پنج‌گانه - پنج وقت نماز خواندن - ذکر گفتن؛ «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» (۲۹) را تکرار کردن؛ رکوع کردن؛ به خاک افتادن و خدای متعال را تسبیح و تحمید و تهلیل کردن برای چیست؟ برای این است که انسان به طور دائم مشغول خودسازی باشد (۳۰).

۸. اعمال و عبادات برتر این ماه مبارک رمضان

همین نفس روزه ماه رمضان است که یک زمینه روحانیت و نورانیت، برای روزه‌دار می‌باشد و او را برای کسب فیوضات الهی، آماده می‌کند. این، مجموعه ماه رمضان، با نماز و با وظایف مقرر همیشه‌گی و با روزه و با دعاهایش است که اگر شما به اینها توجه کنید و تلاوت قرآن را هم به آن اضافه نمایید - که گفته‌اند ماه رمضان، بهار قرآن است - یک دوره بازسازی و بازیابی و نجات خود از پوسیدگیها و فسادها و امثال اینها خواهد بود؛ دوره خیلی مغتنمی است (۳۱). ماه رمضان، ماهی است که می‌شود با تذکر و توجه در آن، به جبران «کرده‌های ناپسند» پرداخت (۳۲). از خدا باید مغفرت را بخواهید (۳۳).

عزیزان من! ماه رمضان را برای استغفار مغتنم بشمارید و از خدای متعال طلب مغفرت

کنید. ملت ما با این روحیه فداکاری، با این استقامتی که نشان داده، با این کار بزرگی که کرده است، با جوانان نورانی و خوبی که دارد (این جوانان با این تعداد، غیر از جامعه ما، قطعاً در هیچ جای عالم وجود ندارد)، با این زنان و مردان و مادران و فداکارهای گوناگونی که از این مردم سرزده است، استعداد پیشرفت زیادی در زمینه‌های مادی و معنوی، دنیایی و اخروی دارد. این ملت، با استغفار، رحمت الهی را به سوی خود جلب کند. همه استغفار کنید. آن کسانی که اهل عبادت هستند، آن کسانی که در امر عبادت متوسط هستند، آن کسانی که حتی کاهل در کار عبادتند و فقط به اقل واجبات اکتفا می‌کنند، آن کسانی که حتی گاهی خدای نخواستہ بعضی از عبادت واجب هم از آنها ترک می‌شود، همه و همه توجه داشته باشند که این رابطه بین آنها و خدا، کار را پیش می‌برد. از خدای متعال، آمرزش و مغفرت بخواهید و طلب عفو کنید. از خدا بخواهید که مانع گناه را بردارد؛ این ابر را از مقابل خورشید فیض و لطف و تفضلات خودش برطرف کند، تا لطفش بر این دلها و جانها بتابد. آن وقت ببینید که تعالی و اعتزازی به وجود خواهد آمد (۳۴).

ماه رمضان در هر سال، قطعه‌ای از بهشت است که خدا در جهنم سوزان دنیای مادی ما، آن را وارد می‌کند و به ما فرصت می‌دهد که خودمان را بر سر این سفره الهی در این ماه، وارد بهشت کنیم. بعضی همان سی روز را وارد بهشت می‌شوند. بعضی به برکت آن سی روز، همه سال را و بعضی همه عمر را. بعضی هم از کنار آن، غافل عبور می‌کنند که مایه تأسف و خسران است (۳۵).

۹. یاداش خداوند در دنیا برای عبادات ماه رمضان

ماه رمضان مثل باران رحمتی است که بر فضای زندگی ما می‌بارد؛ آلودگیها، زیادیها، زنگار گرفتگیها و کثافتیهایی را که به دست خود ما در محیط زندگی و در جان و دلمان پدید آمده است، می‌شوید و فضا را مصفا و دلها را نورانی می‌کند (۳۶).

در ماه رمضان، توجه به خدا و احسان به مستمندان و صلح رحم و توجه به ضعف و پاکدامنی و پارسایی هست؛ آشتی با کسانی که از آنها دوری گزیده‌اید، هست؛ انصاف با کسانی که با آنها دشمنی داشته‌اید، هست. ماه رقت و توجه و توسل است؛ دلها نرم و جانها با نور فضل و رحمت الهی نورانی می‌شود و انسان نسبت به انجام این حسنات

توفیق پیدا می‌کند. این می‌شود یکی از بزرگ‌ترین پادشاهای خداوند، که چنین توفیقی را به ما بدهد (۳۷).

۱۰. حکمت و آثار توصیه به استغفار

گناهان در زندگی انسان، عدم موفقیت‌هایی را نیز به بار می‌آورند. بسیاری از میدانهای تحرک بشری وجود دارد که انسان به خاطر گناهایی که از او سرزده است، در آنها ناکام می‌شود. اینها البته توجیه علمی و فلسفی و روانی هم دارد؛ صرف تعبد یا بیان الفاظ نیست، خدای متعال نعمت بزرگی به انسان داده که نعمت مغفرت است و فرموده است که اگر شما از این کاری که کردید، پشیمان شدید، باب توبه و استغفار باز است. شما با گناهی که مرتکب می‌شوید، مثل این است که زخمی به بدن خودتان زده باشید و میکروبی را وارد بدن‌تان کرده باشید؛ بیماری اجتناب‌ناپذیر است. اگر می‌خواهید اثر این زخم و این بیماری و این ضربه، در وجود شما از بین برود، خدای متعال بابتی باز کرده و آن، باب توبه و استغفار و انابه و بازگشت به خداست. اگر برگردید، خدای متعال جبران خواهد کرد. این، نعمت بزرگی است که خدای متعال به ما داده است. در دعای وداع ماه مبارک رمضان - که دعای چهل و پنجم صحیفه سجادیه است - امام سجاد(ع) به ذات مقدس ربوبی عرض می‌کند: «انت الذی فتحت لعبادک باباً الی عفوک»؛ «تو آن کسی هستی که به روی بندگانت، دری به عفو خودت باز کردی»، «وسمیته التوبه»؛ «و اسم آن باب را باب توبه گذاشتی»، «وجعلت علی ذلک الباب دلیلاً من وحیک لئلا یضلوا عنه»؛ «و یک راهنما هم از قرآن و وحی برای این در گذاشتی، تا بندگان تو این در را گم نکنند». بعد از جملاتی می‌فرماید: «فما عذر من اغفل دخول ذلک المنزل بعد فتح الباب لاقامه الدلیل»؛ «انسان، دیگر عذرش چیست که از این در گشوده و از این مغفرت الهی، استفاده نکند». راه مغفرت الهی هم، استغفار - یعنی طلب مغفرت - است. از خدا باید مغفرت را بخواهید. استغفار، ما را از آن بند و زنجیرها و غلها نجات می‌دهد. استغفار، زنگارهای دل نورانی‌تان را - که خدای متعال به شما داده است - از بین می‌برد و پاک می‌کند. دل، یعنی جان؛ یعنی روح؛ یعنی آن هویت واقعی انسان. این، چیز خیلی نورانی‌ای است. هر انسانی، نورانی است؛ حتی انسانی که با خدا رابطه و آشنایی ندارد، در جوهر و ذات خود،

نورانیت دارد؛ منتها بر اثر بی‌معرفتی و گناه و شهوت‌رانی، آن را دچار زنگار کرده است. استغفار، این زنگار را از بین می‌برد و نورانیت می‌بخشد. ماه رمضان، وقت استغفار و دعا انابه است (۳۸).

۱۱. استفاده از شبهای قدر

شبهای قدر را حقیقتاً قدر بدانید. قرآن صریحاً می‌افزاید: «خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ» (۳۹)؛ «یک شب بهتر از هزار ماه است!». این خیلی ارزش دارد. شبی است که ملائکه نازل می‌شوند. شبی است که روح نازل می‌شود. شبی است که خدای متعال آن را به عنوان سلام دانسته است. سلام، هم به معنی درود و تحیت الهی بر انسانها است، هم به معنای سلامتی، صلح و آرامش، صفا میان مردم، برای دلها و جانها و جسمها و اجتماعات است. از لحاظ معنوی، چنین شبی است. من به همه شما مردم عزیزمان توصیه می‌کنم، امشب را که شب قدر است، قدر بدانید. دعا، تضرع، توبه و انابه و توجه به پروردگار، جزء وظایف همه ما است. مشکلات عمومی مسلمین، مشکلات کشور، مشکلات شخصی‌تان و مشکلات دوستان و برادرانتان را با خدای خودتان مطرح کنید. از خدای متعال توجه بخواهید؛ از خدای متعال مغفرت بخواهید؛ از خدای متعال انابه و حال و توجه بخواهید. شب بسیار مهمی است؛ شب بسیار عزیزی است. به ولیعصر (ارواحنا فداه) توجه کنید؛ به در خانه خدا بروید و به برکت امام زمان از خدای متعال خواسته‌هایتان را بگیرید (۴۰).

همه برادران و خواهران عزیز را به توشه‌برداری از این ماه دعوت می‌کنم. حقیقتاً اگر ما در این ایام پربرکت و ساعات مغتنم، با چشم باز و دل نورانی به روزها و شبها و دقائق نگاه کنیم، ارزش آنها را برای سعادت، معنویت، آینده و دنیای خود خواهیم دانست. چون این روزها و ساعات را، خداوند مالک الوجود و خالق الخلق که همه چیز متعلق به اوست، شرافت و ارزش بخشیده و ما را در استفاده از این ساعات و ایام و لیالی، مفتخر به اذن و هدایت خود فرموده است (۴۱).

بهترین توشه ماه مبارک رمضان

بهترین توشه‌ها در این ساعات با برکت، انس با خدای متعال، رو کردن به او، دل بستن به او، خواستن از او و سخن گفتن با اوست. عزیزترین چیزی هم که در این روزها و در این

ماه از خدا می‌خواهید، «تقوا» باشد: «واسعدنی بتقواک و لا تشقنی بمعصیتک»، سعادت، در تقوا است. دنیا، در تقوا است. آخرت، در تقوا است. فتح و پیروزی، در تقوا است. و گشایش در همه امور و فرج الهی، در پرهیزکاری و تقوا است. پس، از خدا بخواهیم که دل با تقوا به ما عنایت کند؛ یعنی به جای اینکه دل ما جذبِ هوسها و هواها شود و انگیزه‌های دنیایی و مادی و شخصی و حقیر، ما را به سوی خود جذب کند، اراده خدا جذمان سازد و محبت او، ما را به خود جذب نماید و این، بر همه کارهای ما، پرتوافکن باشد. هر جا هستید، هر که هستید، در هر لباسی هستید، در هر سنی هستید؛ ای جوان! ای پسر و دختر جوان! ای مرد و زن میانسال! ای پیرمردان و پیرزنان! ای فقرا! ای اغنیاء! ای علما! ای متوسط السوادها! هر که هستید، اگر احساس نیاز به خدا می‌کنید - که هر انسان سالمی این احساس را می‌کند - بدانید که خدا نزدیک است! یک لحظه دلتان را به خدا متوجه کنید؛ جواب را خواهید شنید. ممکن نیست کسی با خدا از روی دل حرف بزند، ولی جواب الهی را نشنود! خدا به ما جواب می‌دهد. وقتی دیدید دل شما ناگهان منقلب شد، این همان جواب خداست. وقتی دیدید اشک شما جاری شد، وقتی دیدید روح شما به اهتزاز در آمد، وقتی دیدید طلب، با همه وجود از سر تا پای شما جاری شد، بدانید این همان پاسخ الهی است؛ این همان جواب خداست و جواب بعدی هم اجابت است؛ اجابت این خواسته‌ها ان شاء الله، که در قرآن فرمود: «وَأَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ» (۴۲)، از خدا بخواهید. «و لیس من عادتک ان تأمر بالسؤال و تمنع العطیة» بگویند، سؤال کنید، بخواهید و مگر می‌شود که بخواهید و ندهد؟! البته اقتضائات زمان و مکان و خصوصیات و نظایر آن هم، در خواستن از خدا مؤثر است. غرض اینکه، ماه رمضان را قدر بدانید و برای سعادت خود، تقوای خود، آینده خود و فرزندان خود، برای پیشرفت روزافزون این ملت بزرگ و این انقلاب عظیم، برای فتوح روح آن بزرگ‌مردی که همه این اوضاع و احوال به برکت اراده، ایمان، تقوا و اقدام اوست - که خداوند روح او را در ملکوت اعلیٰ، با ارواح انبیا و اولیا محشور فرماید - دعا کنید (۴۳).

پی‌نوشتها

۱. محمدرضا اوحدی، روح عرفانی روح الله، ص ۹۵.
۲. بیانات در نماز جمعه، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰.
۳. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۱/۰۸/۲۰.
۴. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۵/۱۰/۲۸.
۵. بیانات در نماز جمعه، ۱۳۸۴/۰۷/۲۹.
۶. بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۳/۰۸/۲۴.
۷. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۴/۰۷/۲۹.
۸. بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۰/۰۹/۲۵.
۹. بیانات در دیدار کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱/۰۸/۲۰.
۱۰. بیانات در دیدار روز یازدهم ماه رمضان، ۱۳۶۹/۰۱/۱۸.
۱۱. بیانات در نماز عید فطر، ۱۳۸۳/۰۸/۲۴.
۱۲. بیانات در دیدار روحانیان و مبلغان، ۱۳۷۲/۱۱/۱۷.
۱۳. بیانات در ماه مبارک رمضان، ۱۳۷۱/۱۲/۰۴.
۱۴. بیانات در نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.
۱۵. بیانات در نماز جمعه، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰.
۱۶. بیانات در نماز جمعه، ۱۳۸۴/۰۷/۲۹.
۱۷. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.
۱۸. بیانات در دیدار مسؤولان نظام، ۱۳۸۳/۰۸/۰۶.
۱۹. بیانات در دیدار کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱/۰۸/۲۰.
۲۰. بقره، ۱۸۹.
۲۱. حجرات، ۱۰.
۲۲. بقره، ۲۸۲.
۲۳. بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۳/۰۸/۲۴.
۲۴. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۴/۰۷/۲۹.
۲۵. بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۷۴/۱۲/۰۱.
۲۶. بیانات در روز اول ماه مبارک رمضان، ۱۳۷۲/۱۱/۲۳.
۲۷. بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۸۱/۰۹/۱۵.
۲۸. بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۰/۰۹/۲۵.
۲۹. فاتحه، ۶.
۳۰. بیانات در اولین روز ماه مبارک رمضان، ۱۳۷۱/۱۲/۰۴.
۳۱. سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم روز یازدهم ماه مبارک رمضان، ۱۳۶۹/۰۱/۱۸.
۳۲. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.
۳۳. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۵/۱۰/۲۸.
۳۴. همان.

۳۵. بیانات در دیدار روحانیان و مبلغان، ۱۳۷۲/۱۱/۱۷.
۳۶. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸/۱۰/۴.
۳۷. بیانات در خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۰/۰۹/۲۵.
۳۸. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۵/۱۰/۲۸.
۳۹. قدر، ۳.
۴۰. بیانات ایشان در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۱/۱/۷.
۴۱. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.
۴۲. نساء، ۳۲.
۴۳. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.

